

Den stora stadsomvandlingen

Med byggandet av Zonområdet vid mitten av 1970-talet kulminerade den stadsomvandling som startat 40 år tidigare.

Fastigheterna sydväst om Storgatan tvångsinlöstes.

De gamla trähusen revs och ett nytt storkvarter bildades.

Stora lamellhus med uthyrningslägenheter tillkom. De

nya husen byggdes i armerad betong och kläddes i tegel och

plåt. Staden hade fått ett nytt uttryck: Storskalighet i små-

stadsmiljö.

Centrumområdet uppe till höger i bild, byggdes under första delen av 1970-talet. Foto Piteå kommuns centralarkiv.

STARTPUNKTEN FÖR Piteås modernisering kan sättas till år 1931. Då blev Storgatan asfalterad och bilar synliga i staden. 1930-talet betecknade också genombrottet för en ny typ av handel. På Rådhusorget ”funkiserades” gamla hus. Träpaneler byttes mot slätputsade, vita fasader och bottenvåningar glasades upp med stora skyltfönster.

UNDER 1940- och 1950-talen fortsatte moderniseringen. Äldre trähus revs och ersattes av moderna hus i tegel och puts. I bottenvåningarna fanns butiker, på de övre våningarna bostäder. På 1960-talet tillkom nya moderna hus och byggandet fick en ny skala. Handelns omvandling medförde stora varuhus för Domus och Tempo. Även andra näringsverksamheter, som banker och kontor, etablerade sig i centrum. 1961 tillkom Gågatan. Delar av Storgatan stängdes av och Piteå fick en av landets första bilfria shoppinggator. Gågator var då en ny, modern trend inom stadsplanering.

TROTS MODERNISERINGEN var Piteå omkring 1970 en av landets bäst bevarade trästäder. Cirka 84 % av stadens äldre bostadsbestånd var då bevarat. På riksnivå

började man bekymra sig för vad som gått förlorat av kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Så icke i Piteå – i den generalplan som antogs 1978 var kultminnesvården fortfarande en icke-fråga.

DEN SNABBA omvandling som skedde efter 1970 berodde på flera samverkande processer. Befolkningsökning och urbanisering tog fart. Den politiska viljan var inriktad på modernisering. Förändringstrycket var stort. Från Norrbottens horisont gällde det att stärka och effektivisera centrumfunktionerna i Piteå och Luleå. Vitala kuststäder antogs ge fler arbetstillfällen i länet och därmed förutsattes utflyttningen kunna hejdas. Detta var målet för planerare och politiker.

VID BYGGANDET av Zonområdet, som numera kallas Centrumområdet, förverkligades många av de planeringsidéer som fanns i tiden. Lägenheterna var rymliga, ljusa och välplanerade. Där fanns bekväma kök och badrum, balkonger och stora gårdar för utevistelse. Tidens idéer om funktionsseparering fick till följd att biltrafik inte tilläts på gårdarna. Bilarna lämnades i ett enormt underjordiskt garage.

Alfhild Axelson

Alla som intresserar sig för Piteås historia kommer att möta på Alfhild Axelson och hennes gärningar. Hon är känd för sina böcker, sina tidningsartiklar och för sitt samlande. Tack vare henne finns idag ett bildarkiv med fotografier på såväl Piteås äldre bebyggelse som porträtt av piteåbor från tiden kring sekelskiftet 1900.

ALFHILD AXELSON föddes 1893 i Piteå. Hennes föräldrar var Alfred och Charlott Lindberg. Hennes mor Charlott fick hjärnhinneinflammation och dog 1896 så Alfhild och hennes lillebror Anders placerades hos fosterföräldrar. De första åren var syskonen åtskilda men 1902 fick den då 11-åriga Alfhild flytta till paret Anna och Johan Axelson där hennes lillebror Anders fanns.

ALFHILD FICK möjlighet att gå i skola och 1911 var hon en av de första eleverna i realskoleklassen som gick ut Allmänna Läroverket. Hennes fosterföräldrar hade ett stort kontaktnät i Stockholm och tack vare det kunde hon vidareutbilda sig. I Stockholm gick hon kurser i bland annat bokföring, maskinskrivning och stenografi.

1922 BÖRJADE Alfhild arbeta på Sparbanken. Hennes första tjänst var som första bokhållare men tio år senare avancerade hon till förste kassör, en post som endast styrelsemedlemmar hade haft tidigare. Hon arbetade på Sparbanken fram till sin pension 1953.

ALFHILD BÖRJADE tidigt intressera sig för Piteås historia och hon samlade på tidningsurklipp och fotografier om staden och dess historia. Samlingen växte och snart väcktes idén om att göra något mer med materialet. Det resulterade 1946 i boken "Med Piteå som medelpunkt", som baserar sig på samlingen med tidningsurklipp. Boken blev en succé och den fick fina recensioner i tidningar runt om i landet. Alfhild fortsatte att engagera

I Sparbankens arkiv 1950, Alfhild i arbete med att färdigställa Piteå Sparbanks minnesbok 1852-1952. Foto i privat ägo.

sig i stadens historia och gav senare ut flera böcker och hon var även en aktiv skribent i lokaltidningarna.

FOTOGRAFIER ÄR en annan sak Alfhild samlade på, framförallt gamla fotografier från stadsmiljön i Piteå. Hon annonserade i tidningarna efter porträttalbum och andra bilder som hon bad folk skänka till henne. Hon hade en vision om att upprätta ett bildarkiv med bilder från stadsmiljön omkring sekelskiftet 1900. 1951 donerade hon sin samling med 47 bilder av stadsmiljön till kommunen. Hon lyckades även få anslag för att göra en kompletterande fotodokumentation och fotograf Rune Höglund kunde ta bilder av den äldre bebyggelse som fortfarande fanns kvar. Idag finns Alhilds bildsamling bevarad på Norrbottens museum och Piteå museum.

Mobiltelefon

Mobiltelefon Dancall från 1988 i museets samling. Foto Piteå museum.

I PITEÅ museums samlingar finns mobiltelefonen Dancall 7020 från 1988, en NMT-telefon (Nordisk Mobil Telefoni) som kostade 17 000 kr i inköp och väger 4,5 kg. Redan 1956 kom det första svenska mobiltelefonsystemet, kallat System Lauhrén, där utrustningen fick plats i bakluckan på en bil. Under 1980-talet kom genombrottet för mobiltelefoni. Telefonsystemet NMT öppnade 1981 efter en överenskommelse mellan televerken i de nordiska länderna.

ETT DRIVANDE företag inom branschen var Ericsson. 1991 lanserades ett nytt system för hela Europa, GSM (Global System for Mobile Communications). Nu blev mobilsystemet digitalt. Den tekniska utvecklingen av transistorer, kretskort och batterier gjorde att mobilerna blev mindre och enkla att bära med sig, först i väskan och sen i fickan. Utvecklingen har fortsatt och på 2000-talet utvecklas smartphones som är en kombination av dator och telefon.

Turismen

1963 entrén till Pite havsbad, vykort i Piteå museums samling.

PITE HAVSBAD startades redan 1944 av Elof Söderberg från Jävrebbyn. På 1960-talet fanns där en livsmedelsbutik, ett café, en sommarrestaurang, sexhundra bilplatser, cirka 1 000 tältplatser och 24 stugor. Bilismen ökade under 1950-talet och det ledde till en snabb förändring av människors semestrande. Bilburna turister hade andra önskemål om boende och det blev ett stort intresse för camping.

I PITEÅ skedde en snabb utveckling inom camping och turism från och med 1950-talet. Axel Bengtsson, drätsel­direktör, var framsynt och drev utvecklingen framåt. I samverkan med Nordnorge och genom stor medial uppmärksamhet sattes Piteå på kartan som en sommarstad att semestra i. Pite havsbad blev 1956 en riksnyhet då de vann Expressens badliga med Sveriges varmaste badvatten. Turister från norr till söder kom för att besöka Norrlands Riviera.